

Vedra lica sred briga i intriga

L O B I T E L J

Nema Mozartova biografa, koji se ne bi ozbiljno i ex professo pozabavio i s Leopoldom Mozartom, ocem našega Wolfganga, budući da se ova dva žića upadno isprepliću tijekom mladenaštva Wolfgangova, a i kasnije. Posvema drukčije negoli kod drugih klasika. Istom na ovoj pozadini odrazuju se efektivnije sve boje portreta.

Neoprostivu nepravdu nanose svijetloj uspomeni Leopolda Mozarta oni životopisci, koji tamne strane (a tih imaju svi smrtnici!) preko mjere ističu i razvlače te svijetlo umjetnim zahvatom zasjenjuju ili gase. Čisto subjektivno stajalište, s kojega gdje koji crtači karaktera prekrojavaju Leopolda, pružaju nam nejasan i nerealan snimak. Među ove vrsti karikaturista ubrajaju u prvom redu Artura Schuriga (s novim dvosveščanim djelom), koji svojim frivolno-nevjerskim osvjedochenjem baca »povjesničke« nemoćnosti. Ne traži se, da slobodoumnik — kova Schurigova — sa simpatijama piše o katoličkom čelik-značaju Leopoldovu, ali zahtijevamo, da se na nj ne nabacuje pogrdama, izvrtanjima, neistinama. Još i to. Kad je Sch. primoran da spomene i koju dobru stranu, to čini tako, da opet izade željena »karikatura«. — Ovo je vrlo važna informativna opaska za sve, baš danas! Podataka je na pretek pribrao učeni J. Kreitmaier u svom »Mozart-u«.

Opaska pisca: Mogosmo se poslužiti uobičajenim i suhim naslovom: »Wolfgang Amadeus Mozart«. Prigodom 180-godišnjice rođenja (r. 27. siječnja 1756. u Salzburgu, u. 5. prosinca 1791. u Beču). Ali zašto, kad su bez nametljivosti u ovo par riječi naslova sažeti značajni potezi Maestrova profila, najmarkantniji putokazi u životu genijalnog klasika?

Kanit ćemo se nebuloznih panegirika, jer kruta će nam zbilja pokazati, da je sav glazbeni rad Mozartov upadno protkan bio brigama i intrigama, koje su mu splele neuveli mirtin vijenac na nepoznati grobni humak . . .

Teoretska razglabanja pojedinih klasičnih djela stoje izvan namisli ove radnje. — Vrela su tako brojna, da naprosto izostavljamo njihovo nabranje.

Leopold Johann Georg Mozart (r. 13. XI. 1719. u Augsburgu, u. 28. V. 1787. u Salzburgu) smatrao je ponajglavnijim zadatkom, da svoju dragu dječicu (od sedmero umrlo je njih petero već u prvoj godini života): Wolfganga i 5 godina stariju Anicu («Nannerl») savjesno odgoji. Mali je Wolfgang trebao čvrstu i sigurnu ruku vodilju, jer bi kraj svoje strastvene i upaljive čudi lako zabrazdio i zastranio. Uz dobro srce bilo je u oca mnogo susretljivosti i uljudnosti. »Njegov karakter bijaše od granita, a »Wolferlov« od voska«, no očevu je strogošću znatno ublažila njegova ljubav, samilost, popustljivost i topao obiteljski smisao. Pesimizam očev i optimizam sinovljevi jasni su, ali se u praktičnom životu pokazalo, da je manje pogibelji u sebi krilo pretjerano nepovjerenje očevu nego li neograničeni optimizam Wolfgangov. Listovi nam pružaju dragocjenih podataka.

U svom radu istakao se Leopold M. kao violinista nadbisk. orkestra, gdje bi poslije promaknut na čast dvorskog skladatelja i vice-kapelnika. Njegovo djelo »Versuch einer gründlichen Violinschule« ima trajnu vrijednost. I danas nije zastarjelo. Preko 12 izdanja i preradbi, zatim prijevod na francuski i holandski jezik dokazuju dostatno solidnost ove knjige. Leopold Mozart nije doduše posjedovao svestrane kompozitorske snage, no kao crkveni skladatelj ipak je uspješno djelovao (12 oratorija, Mise, realističke program. kompozicije, sonate).

U dječaćkim je godinama svojim zvonkim sopranom upravo briljirao. Kasnije se lati orguljanja te postigne neobičnu vještinu. »Strahota, kako su mu se plele noge i ruke, ali neisporedivo lijepo,« opaža jedan suvremeni očevidac. — O svojoj mladosti napominje sam Leopold: »I ja sam bio mlad, no hvala Bogu, da sam kraj svih svojih mladenačkih vragolija uvijek opet našao sebe; izbjegavao sam sve pogibelji svoje duše, a pred očima mi je neprestano lebdio Bog i moja čast, posljedice, pogibeljne posljedice.« Takav mladić i muž mora da je kasnije bio bez sumnje i dobar otac i dobar suprug.

U Salzburgu je pohađao neko vrijeme Benediktinsku univerzu (1737), studirao pravo, a usto razvijao i svoje glazbene sposobnosti. Kao odgojitelja i učitelja mladih pjevača dječaćkog zbora (u figuralnom i zbornom pjevanju, u orguljanju, u guslanju, u pouci talijanskog jezika) resile su ga nadprosječne vrline i vještine, pedagoška sprema, što se uostalom bjelodano pokazalo i u kućnom uzgoju. Isticao se

izvanrednom revnosti u točnom, gotovo pedantskom, ispunjavanju svih obveza i dužnosti. — Klasičan je njegov list od 3. rujna 1778., koji pisa svom dragom sinu, i gdje je govor o prvoj sinovljevoj ljubavi, a sastavljen je s rijetkim taktom i pedagoškim razborom.

Slobodne časove, koji su Leopoldu pretekli od napornih i razgranjenih posala, poklanjao bi cijelim srcem obiteljskom krugu. Svoju djecu, miljenčad, nazivaše »Božjim čudesima«, koja mu nameću: od Boga predanu dužnost, da s povjerenim talentima mudro lihvari, i da otkida sebi od slave, koja ide djecu. Tu se na razne načine pokazala neobična pronicavost njegove uzgojiteljske spreme. On nije zlorabio izvanredne talente svojih ljubimaca. U listu, upravljenom svom sinu u Mannheim (febr., god. 1778), izrično predočuje »od predobrog Boga dobivene neobične darove te upozorava, da sve ovisi »o njegovoj pameti i načinu života«.

Ana Marija Pertl udala se za Leopolda M. godine 1747. U Salzburgu, svom rodnom mjestu, slovila je kao neobično impozantna ljepotica, kao živahno i vedro djevojčice. Tu majčinu živahnost i vedrinu baštinió je i naš »Wolferl«; inače se glede stasa nije ugledao u svoje roditelje, jer bijaše malešne i neugledne vanjštine.

Ana Marija, zvana »Nannerl« (rođ. 30. srpnja 1751), sestrica je našega Wolfganga. Već u 12. godini savršeno je svirala glasovir, što je dakako budilo premnogu zavist kod zaostalih suvremenika. Čudesnu je zrelost i spretnost ođavala prigodom čitanja raznih partitura. Svirala je i bez priprave, a i napamet.

Prema bratu je uvijek imala pravo toplo sestrinsko srce. Kad bi dragi bratac u svojim mladenačkim lakoumnim ljetima zadavao stotinu teških briga skrbnom ocu: uvlačeći u tiho domaće ognjište neku zabrinutost i dugove, evo dobre seke, da posebnom štedljivošću i školskim satovima briše brojke s cedulja gdje kojih utjerivača. Vjetrenjasti ju je bratac — za nagradu! — korio radi onih za nj prolivenih, toplih suza. Nebrojani i nevidljivi naponi i muke uozbiljiše andeosko lice sestričino. I poslije, kao udovica s jedincem sinom Leopoldom, zadnjih godina slijepa (u. 29. listopada 1829), nije zaboravila svođa ljubljenog brata. Pomno je i brižno sve sakupljala i čuvala, što ikako bješe u vezi s bratom. Pretežniji dio današnjeg dragocjenog Mozartovog muzeja i brojni biografski zapisci zahvaljuju baš njezinoj požrtvovnoj ljubavi svoj častan opstanak.

II. OD KOLIJEVKE DO OLTARA

Pun neizvjesnosti i žalosti stajao je skladatelj i vicekapelnik na nadbiskupskom dvoru Leopold Mozart pokraj kolijevke novorođenčeta svoga Wolfganga. Djetetova je majka lebdjela između smrti i života, no napokon se ipak pridigne i ozdravi, a dijete osovi na junačke nožice.

Kad je mala seka Anica vježbala na glasoviru, sjedi i trogodišnji dječčić uz nju te kucka i slaže si terce; preobraženih obrašćica i s odrazom veselja u pametnim očicama hrli svom ocu, da mu otkrije svoja »iznašašća«: opetovno kuckajući po tipkalu. Pronicav otac ubrzo uvidi, da se tu ne radi o običnoj dječjoj igri, nego o ozbiljnom problemu dubljih razmjera. Trogodišnje dijete naučilo je već male i lake menuete igrajučke za koja pola sata te se radosno produciralo. Upadna mehanička spretnost prstiju; čudnovato pamćenje za tonove. Zvuči kao bajka, kad pišu, da je one pièces, koje je »Nannerl« svirala, napamet izvađao »Wolferl«, izgrađeni glasovirač pet-godišnjak.

To sve dosada bijaše uzahan krug r e p r o d u k c i j a, a nije više ni očekivati od djeteta, koje je tako reći istom iz zipke skočilo. Nego od 6. godine djeluje dječarac već p r o d u k t i v n o, kao da je narav naslućivala, da ne će doživjeti ni 36 godina, pa da se valja jače požuriti . . . — Ove je djetinje skladbice dalekovidan otac pomno upisivao u Marjaninu svesku klav. radnji, označujući točno datum postanka. Već tu se očituje dar i talenat za lijepu klasičnu liniju i formu, što resi sva djela Mozartova. Dijete se nije umirilo prije spavanja, ako nije izvelo bilo kakvu svoju skladbicu. Puno je puta trebalo dječaka silom otrgnuti od ljubljeno-glasovira. Otac stavi na stolac dijete, koje otpjeva svoju melodiju, a tata morade sekundirati pa za nagradu primi topao poljubac svoga sinčića. — Pamćenje i finoća t. zv. apsolutnog sluha bijaše već tada bez premca; svaki ton i zvuk (čase, razbijenog tanjura, drndanja kola i sl.) mogao je smjesti odrediti prema njegovoj visini i dubljini.

Godine 1762. toliko je zanovijetao svome ocu, da mu je ipak pribavio nekakve gusle. A dijete? Vruće je molilo i oca i njegove prijatelje glazbenike, neka bi mu dopustili, da s njima gudi trio bez priprave, akoprem nije nikad dobio nikakve pouke u guslanju. Naivni je derančić uporno tvrdio, da za guslanje druge violine ne treba nikakvog poučavanja. Otac naprosto odbije hirovite zahtjeve svoga djeteta. Iza neprestanog plakanja i moljavanja popusti strogi otac do-

zvolivši, da mali gudi 2. violinu, no tako tiho, da se ne čuje i da ne smeta. I gle! Dijete odgudi note sviju 6 tria tako lijepo i ispravno, da od ganuća potekoše ocu suze niz lice. Kako je mali došao do znanja guslanja, ostaje do danas neriješenom zagonetkom. — Godinu dana izatoga razjasniše mu ukratko tehniku pedala, a eto, mali Wolfgang daje već koncerte i na orguljama. Ovakovom »čudovištu od djeteta« nema para u historiji. U onim sitnim godinama dječjeg života nema ni govora o kakovom učenju nego jedino o probuđivanju zapretanih sila. Vrijedno je svako i najmanje promatranje ovoga fenomena s psihološko-fiziološko-pedagoškog stanovišta.

U žićima maloga Mozarta ističe se osobito njegova neumoljiva poslušnost prema roditeljima i djetinja poučljivost. To je razvedrilo cijeli obiteljski krug i život. Svaku je zapovijed dječak bez krzmanja, točno vršio. Zar nije možda Gospodin Bog vidljivim načinom htio nagraditi ovo izvanredno dijete upravo stoga, što je revno obdržavalo 4. zapovijed dekaloga?! Zapamtimo još i to, da je u viru onodobne rastrovanosti i moralne pokvarenosti: na nježnu djetinju apercetivnu psihi i jedrost presudno i djelotvorno utjecao i besprijekoran, čist i miran obiteljski život.

DIJETE NA TURNEJAMA

Otac Leopold Mozart motrijaše s nekim dubokim mirom, strahopočitanjem, radosnom zebnjom nevideni razvitak svoga sinčića, znajući, da samo umišljenost i drskost pravi s takovom djecom šuplju reklamu i »uspjele cirkuske produkcije«. Koje čudo, ako mu se u srcu porodi neslomljiva odluka, da »najveće čudovište stoljeća ne smije ostati nezapazeno u zakutku gradića Salzburga«, i da je njegova sveta »dužnost, te ovo čudo Božje, ovaj dar Božji, pokaže svijetu«! To su otprilike očeve riječi, kad se eto godine 1762. spremi s djecom na prvo artistsičko putovanje. Točke programa potpuno opravda dvoje djece: mlađahna jedanaestgodišnja kćerkica Anica kao savršena glasoviračica te mali, mili šestgodišnji Wolfgang sa svojim gigantskim razvitkom, osvajajući srca sviju bajoslovnom tehnikom i svježim, privlačljivim, privrženim temperamentom.

Odmah mjeseca siječnja vodi ih put ravno u München (na 3 tjedna) na kneževski dvor, a pod jesen s cijelom obitelji na carski bečki dvor (od 18. rujna do kraja godine). Posvuda neodoljivo oduševljenje i zasluženje povlađivanje.

Narednog ljeta koncertirahu malešni umjetnici po njemačkim gradovima (München, Ludwigsburg, Schwetzingen, Mainz, Frankfurt, Koblenz, Aachen) te dospiju (preko Bruxelles-a) dne 18. studenog 1763. u

P A R I Z

U francuskoj je metropoli Wolfgang mnogo vremena proboravio i na dvoru. Neprisiljeno i nedužno prijateljevanje s istomišljenom djecom dvora potakne sedamgodišnjeg virtuozu na skladanje i tisak ljupkih prvijenaca svojih: 4 sonata za klavir i violinu (Opus 1), prikazavši ih princezi Victoire.

Ovdje u Parizu nije manjkalo (kao ni prije u Beču) obožavatelja, koji su ovo dječje čudovište do neba uzdizali hvalospjevima u prozi i pjesmi. — Iz Pariza vodio je put izravno u

L O N D O N

(23. travnja 1764 — 24. srpnja 1765), gdje nikoše kompozicije nekih violinskih sonata i prve simfonije, zatim »Klavierbuch«. U Londonu je sklopljeno prijateljstvo s Ivanom Kristijanom Bachom, najmlađim sinom slavnoga klasika Ivana Sebastijana Bacha.

Tu je opet kraljevska obitelj voljela i štitila genijalnog dječaka. Da to ne bijaše samo isprazan entuzijizam i bezrazložno obožavanje Božjih darova, znajmo: prvo, da se na dvoru i te kako gojila glazba; drugo, da su se isticala djela Händelova i Gluckova i dr. Iz toga dostatno razabiremo, da je koncertiranje sedmogodišnjeg Mozarta bilo zaista nešto fenomenalno, kad je zasjenilo ili čak potisnulo prvake iz prvorazrednih glazbenih krugova.

U srcu Engleske poučavao je dječaka u pjevanju renomirani talijanski pjevač Manzuoli Giovanni (1752 — ?), što je u sto dobrih časova prijalo i koristilo slabašnom glasiću dječakovu.

Do srpnja g. 1765. još nije postojala skladba za glasovir četvero-ručno. Često je muzicirao s Kristijanom Bachom: sjedeć kod glasovira na njegovim koljenima i nazmjence svirajući takt za taktom tako, te se činilo, kao da samo jedan udara. To ponuka Bacha i osmogodišnjeg Mozarta, da prvi komponuju klav. sonate četvero-ručno (cf. Chr. Bach op. 17). Znameniti se glazbenici nato požuriše, da i oni pođu ovim putem . . .

Odazvavši se pozivu princeze od Nassen-Weiburg-a krene na put u Haag. U Lille-u bolovaše 4 tjedna, u Haagu pak tako ozbiljno oboli najprije sestrice, a zatim Wolfgang, te se pobojaše za njihove živote. Bolest odgodi daljnju turneju na 4 mjeseca. Još nije ni prizdravio, kad li ga nutarnji nagon natjera na skladanje, pa na bolesničkoj postelji komponuje i odmah izda 6 klavirskih sonata (prikazavši ih princekinji od N. - W.) kao Opus 2. Putovanje u

BEČ I OLOMUC

pada u razdoblje od rujna 1767. do konca god. 1768. U Beču je skladana *prva* Mozartova *opera* »La finta semplice«. No dječak iskusi *početak gorkih intriga*, koje će ga odsada vjerno pratiti sve do groba. Premda je ovu operu komponovao po izričitoj nalogu cara Josipa II., i ma da je izvedbu zagovarao i tražio carski dvor skupa s najglasovitijim libretistom talij. »opera seria« XVIII. stoljeća Pietra Metastasija (1698—1782), pobijedi opozicija pjevača i glazbenika, koje se huckalo, da se ipak ne će staviti pod komandu dvanaest-godišnjeg dečkiša. Slični su se glazbeni duhovi od jada i zavisti tresli, kad uščuše, da je »nov genij na pomolu«, koji će ih sa i onako uskog podija njihove pokretne slave potisnuti u zaborav. Sve se urotilo protiv ove pisane partiture od 558 stranica. Dvor je urgirao izvedbu, no uprava opere na čelu s Affligio-m, zatezala je hotimično, a kad jednog lijepog dana sam otac pozove Affligio-a na odgovornost radi prekršene riječi, odbrusi ovaj hladno: »Operu ću makar izvesti, no poskrbit ću se, da je izvižde.« — Istom naredne je godine izvedena ova opera u Salzburgu na sveopće zadovoljvoljstvo.

Slijedi ljupka igra »Bastijen i Bastijena« i svečana Misa, koju je dne 7. prosinca 1768. dirigirao sam dječak Wolfgang prigodom konsekracije crkve ubožnice, što je barem nekako nadomjestilo čemer, ubačen sa strane odvratnih intriganata. — Tekst je ove igre jadan i djetinjast, a što je manjkalo tekstu, to je dobrano nadomjestila dječakova muzika, koja je daleko razumljivija i zrelija, nego riječi zreloga muža.

Iza stanke od 1 godine (1768—9) dođe na red Italija, koja je od vankada slovila kao eldorado prave, zdrave muzike. Pronicavom se ocu pričinu, da je sada doista kucnuo pravi čas, kad će sina povesti na klasični jug, (jer u ono je doba talijanska glazba osvojila i prožimala sav kulturni

muzički svijet u Evropi), kako bi na povratku sigurnije zauzeo dolično mjesto, časniji i unosniji položaj, pa tako isplivao iz materijalne bijede, koja ih je sve jače tiskala. U jesen god. 1769. ode otac preko Innsbrucka u

I T A L I J U

(do početka god. 1773. s malim prekidima): u Veronu, Milan, Bolonju, Florenciju, Rim i Napulj. Posvuda triumfi, puni iskrenog i toplog entuzijazma. Sve je privukla i fascinirala klasična ljepota melodijskih linija s dubokim sadržajem, za što je dječak, na prelazu u mladenačku dob, pokazao i dokazao neobično zrelog smisla.

U Rimu su izvadali svakog Velikog Petka u Sikstinskoj kapeli glasoviti Allegrijev 9-glasni Miserere, čiju su partituru ljubomorno krili i čuvali, da je ne bi nitko prepisao. Dječak Wolfgang pribivao je izvedbi, a iza prvog i jedinog slušanja ove skladbe napiše: cijelu partituru napamet i doslovce. Sv. Otac Papa ga odlikuje viteškim redom »Zlatne ostruge«. — U Napulju su mnogi uporno zahtijevali, neka bi dječak s prsta skinuo ukrasni prsten, jer misljahu, da se u njemu krije čarobna moć nenadmašive virtuoznosti. — U Bolonji staviše dječaka u strogu klauzuru i pružiše teške zadatke, koje Wolfgang riješi u najkraće vrijeme s izvanrednom sigurnošću. Iza toga imenovali ga članom »Filharmonijske Akademije« i počastiše naslovom »Cavaliere filarmonico«. — U Milanu primi taj mladi umjetnik ponudu, da komponuje operu u 3 čina »Mitrída«, za poklade g. 1770. Opera bi brzo dogotovljena, te se morala 20 puta uzastopce davati uz golemo povlađivanje publike i kritike. — U Modeni dogotovi za cigla 4 tjedna operu (zapravo teatralnu serenadu) u 2 čina »Ascanio in Alba« sred teških, nesređenih okolnosti, tã u kući se na sve strane pjevalo i muziciralo, skladno i neskladno. Drugoga bi ovakova »zabava« natjerala u zdvojnost i ludilo, ali nije Mozarta. Ovom malom operom potuče Wolfgang veliku, u isto vrijeme izvedenu, operu najglasovitijeg opernog skladatelja svoga doba: Hasse-a Ivana Adolfa (1699—1783) tako, da se i samom ocu Leopoldu na žalost dalo, no pobijedeni starina, predstavnik talijanske opere, tiho prigine svoju sijedu glavu i vele, da je rekao: »Taj će mladać postići, te će ljudi sve nas zaboraviti.«

Uživimo se samo u situaciju, kako je mladahnog Wolfganga zapala ona ista neobična čast kao i zrelog klasika Glucka, naime, da ga sv. Otac Papa učini vitezom. Potpuno

priznanje očitovali mu (što vrlo mnogo znači): milanski Sammartini Giovanni Battista (1701—1775), majstor instrumentalne glazbe, — zatim glasoviti bolonjski Padre Martini Giambattista O. F. M. (1706—1784), čuveni zastupnik starog kontrapunkta, — konačno padovanski Vallotti Francesco Antonio O. F. M. (1697—1780), istaknuti teoretik, organista, skladatelj. A dječak se kraj svih tih časti nije napuhavao od taštine, nego ostane djetinje skroman, jedar, veseo, naravan, bez smiješnih i nemogućih pretenzija.

Iza povratka iz Italije

S A L Z B U R G

je polje tihe djelatnosti i odaha. Temeljito proučavanje i produbljiivanje gradiva preuzima sam otac, koji se kao instrumentalista i općom naobrazbom daleko isticao iznad prosječnosti. Navedenim grandioznim uspjesima i turnejama završava M. periodu dječake dobi, pune reda, rada, smaganja, napora, napretka. Na putovanjima doživljava, čuti i gleda, kako mu t u d a zemlja daje priznanje, kako ga t u d a gruda bodri i tješi, a v l a s t i t a domovina — u sitničavosti, tričavosti, kratkovidnosti sve uskraćuje, pa još k tome mnogo gorku pribavlja . . . Kod kuće, pod domovinskim krovom nema za njega aplauza. Grof Jeronim v. Colloredo, nadbiskup, nije imao smisla za glazbu, stoga nastupi era potištenosti i zanemarivanja nadobudnih glazbenika, kojima je zabranio i turneje, jer ne dozvoljava, da »njegovi ljudi okolo putuju prosjačeći«.

Po nalogu bavarskog kneza Maksimilijana III. sastavi M. za München (g. 1775) operu »La finta giardiniera«, posvema još u duhu talijanske opere, premda već jače izbija klasična »Mozartovština«, osebnost budućeg klasika. Muzika daleko nadmašuje slabosti teksta. Jednu ima pogrešku Mozartova glazba, a ta je, da od množine krasnih arija ne znaš, kojoj da dodijeliš prvenstveno mjesto.

Suvremenici nisu ni slutili, kako se visoko iznad opernih kompozitora njihove dobi uzdiže M. opera sa svojom psihološkom karakteristikom osoba, koje tako plastično izbijaju iz vira glasova. A nastala je baš onih ljeta, kad ugleda svijetlo dobar niz crkvenih skladbi prominentnih majstora. Genijalne koncepcije 18-godišnjega mladića, kod kojega nailazimo na ranu muzičku klasičnu zrelost, koju uzalud tražiš na području drugih umjetnosti (jedinoga Rafaela mogli bismo staviti Mozartu uz bok!).

Uz intrige pomoliše se pakosne *brige*, koje su se do konca žića poput sablasnih aveti ovijale oko nogu bespomoćnog pješaka. To je naš 21-godišnji koncertni maestro!

Ponizno tražeći dopust, a ne dobivši ga od kneza-biskupa zahvali se na službi, da ode s majkom u

P A R I Z

Kako je to kratko i suhoparno rečeno! Dublji pogled u psihi mladoga genija pokazuje zanimljive momente. Otac je s pravom motrio u svom 21-godišnjem momku nedostatak potrebnog iskustva. Zato ga povjeri majčinu vodstvu. Bolje i to negoli ništa. Majka pak bješe preslaba, da bude podpornjem sinovoj slabosti i neorijentiranosti. Wolfgang dobiva vrlo lako nužne dozvole i priznanja od majke, na uštrb pedagoških prednosti.

Za taj put u Pariz žrtvuje otac svoje čedne prištednje, a poslije si posudi dobranu svoticu od svog prijatelja Hagenauera. Kojom brigom i žalosti otprati on ove svoje mile i drage na put (23. rujna 1777), crta uzbuđljivim tonom i srcem u jednom listu.

Proputovavši München, Augsburg, Mannheim bez osobitog uspjeha eto ga napokon u francuskoj prijestolnici (ožujak 1778—siječnja 1779), gdje će mu biti uzaludna sva nprezanja: koje radi mladosti, koje radi neugledne pojave. U Mannheimu se sprijatelji s obitelji Weber, zagledavši se u kćerku Alojziju, koju su resili osobiti glumački darovi. S članovima ove obitelji htjede paće na put u Italiju. To spriječi skrbni otac, navodeći neke krupnije poroke, koji navodno terete rečenu familiju. Očev nalog glasi (iza ozbiljnih opomena, kako je ludo vezati se na ženu i čopor djece, a ne imati nikakve sigurne egzistencije!): »Fort mit Dir nach Paris und das bald!«. U uzornom pismu odgovara Wolfgang dne 19. veljače 1778. svom ocu: da će rado poslušati njega i majku; vremena, kad je sjedio ocu na krilu te pjevao i izatoga ga poljubio, prošla su doduše, »no zato nije popustilo moje počitanje, ljubav i poslušnost prema ocu«; a u pismu iz Mannheima dne 7. ožujka 1778. ističe: »Iza Boga prvi je na redu otac,« — to mi bijaše kao djetetu devizom i aksiomom, a kod toga ostajem i dalje.

Strastveno gibljiva A-mol klavirska sonata (1778) uspomena je na probujale duševne uzbuđljivosti prigodom boravka u Mannheimu.

U Parizu odahne Wolfgang. Veliki mu je svijet otvoren. Sada »sam drugi tata«, piše kući. — Smrcu ljubljene majke,

koja je 3. srpnja, godine dolaska u francusku metropolu, »blazeno u Bogu preminula, a sada, dok Vam pišem (9. VII.), uživa već nebeske radosti«, nesta s lica prvotne vedrine. — Mladić samac, bez potrebnih protekcija, bez mudrog očevog vodstva i iskustva, ne nađe prave staze u tuđini. Istina, riješio se tijesnih i ograničenih malogradskih vidika, proširivši si horizontat shvaćanja i znanja. Ali vidio je i doživio zle strane velegradskog meteža, razočaranja u pogledu muzike. »Baron Grimm i ja iskaljujemo često svoju muzičku srdžbu protiv ovdješnje glazbe. Među nama nek je rečeno: publika kliče Bravo, Bravissimo, i plješče, da svi prsti peku« (List od 5. travnja 1778). Nadalje javlja, kako pariska publika balansira između Kristofa Vilibalda Glucka (1714—1787) i Nikole Piccinni-ja (1728—1800); da su jadne muzičke kritike; da je teško njihovom sinu ovdje plivati i držati se iznad vode, gdje uživa naklonost i sreću toliko srednjih i mizerabilnih muzičara i diletanata.

U srpnju 1777. god. izvede u Parizu Gluck svoju operu »Armidu«, koja naskoro propadne (izatoğa otputuje slavni kompozitor iz Pariza!), dočim prva opera Piccinnijeva doživi u siječnju g. 1778. neslućene uspjehe. I sada neka nastupa mladahan Mozart!

Mozartovu t. zv. Parisku D-dur simfoniju izvede direktor Le Gros u Concert spirituel.

Inače znači pariski boravak za M. preokret u daljnjem stvaranju. Pridolazi uzvišena ozbiljnost i odličan patos. Plemenitom stilu Gluckovu dodao je M. gracioznost i veću toplinu. A to se lijepo očituje u operi *Idomeneus* (prvi-put izvedena mjeseca siječnja god. 1781. u Münchenu), kojom se otvara niz klasičkih, reformatorskih opera. To mu je djelo doduše pribavilo slavu, ali nažalost ništa više za bolji peku-nijarni i društveni položaj. — Neki su prigovarali, kao da je Mozart kopirao Glucka. Ni zboru o plagijatima ili kopijama! Takovo što tvrde samo neupućeni i površni duhovi. Šteta, što te teme ne možemo ovdje opširnije raspraviti.

Od siječnja 1779. do god. 1781. boravi M. u Salzburgu kao dvorski organista kod svoga hranitelja nadbiskupa. Postupak bijaše tako jadan, da je iza pre mnogih pretrpjelih peripetija došlo do konačnoga prekida. Služinčad nadbiskupskog dvora dopustila si čudnih postupaka: pogrde, psovke, prezir, napadaje. U mnogim životopisima čitamo o nadbiskupu kao tiraninu i sl. Istini za volju moramo navesti i Wolf-gangove komotnosti, netočnosti i neopreznosti naročito u ko-

respondenciji, gdje se dostaput dobro i jasno očešao o nadbiskupa, premda je znao, da se pošta kontrolira. To zaista ne bijaše način, da si stečeš i usčuvaš prijateljstvo! Sva sreća, da ove i poznije tragike žića nisu trajno uzburkale ili čak slomile i poklopile Mozarta, nego nasuprot da su mu pomogle, te je zaronio u dubine majstorske, klasičke zrelosti.

III. OD OLTARA DO GROBA

Odsada je M. boravak (uz kraće prekide) u Beču do smrti. Sam samcat uđe u grad dne 16. ožujka gladan i umoran, vozeći se poštanskim kolima.

Većinom iz političkih motiva skloni car Mozarta, neka bi skladao njemačku operu. Wolfgang posluša, prekroji tekst i komponuje lijepu njemačku komičnu operu »Otmicu iz Seraja«. Izvrсна izvedba podjari stare zavisti, strasti, intrige. Bilo je ponižavanja svake ruke. — Car se kasnije izrazi: »Odveć lijepo za naše uši, dragi Mozartu, i golemo je mnoštvo nota!« Mozart otpovnu: »Baš toliko, koliko je potrebno.«

Svanuše tmurni srpanjski dani g. 1781. Materijalne neprilike porastu tako osjetljivo, da se jednog dana nade u pravom smislu na ulici. Weberova obitelj primi ga pod svoj krov. Majka s 3 kćeri preseli se svojevremeno iz Münchena u Beč, a iza nesretne udaje Alojzijine nije im bio život baš bezbrižan, i bijahu sretni, da su jednu sobicu iznajmili Mozartu. Otac nije rado gledao ovu promjenu stana. Usto mu sin opiše dosta crnim bojama samu obitelj. Nesuđena Alojzija slabo je prošla kod opisivanja. Znamo, da ga je tako dugo voljela, dok ne bješe bogata. Čim se pak vanjske prilike promijeniše, i srce joj skrene drugamo. Vidimo je još nedavno, kako polazi dnevno u kapucinsku crkvu, gdje se moli za njega, no čim zazveči novac, a ona zadivi svijet kao lijepa operna pjevačica, onda ne htjede ni da čuje o onom siromahu, koji nigda ništa nema . . . — Mladi M. baci oko na 17 godišnjeg člana obitelji, na Konstanciju, na kojoj je vidio samo dobre i idealne sposobnosti, crtajući je kao mučenicu, koju mora »osloboditi i spasiti«. Preskočivši junački sve zapreke, koje mu sa svih strana stavljahu, povede je pred oltar. Kod svečane svadbe dana 4. kolovoza g. 1782. našlo se samo 6 osoba, i od tih ne bijaše nitko od rodbine! Dan je prošao tiho, bez buke, gotovo turobno, kao prekriven »floreom mutnih naslućivanja« gledom na zadnju epohu ovoga mladoga života, punog vrelе snage klasičnih smaganja . . .

S odabranicom srca svoga živio je Mozart u sretnoj zajednici do svoje smrti, jedva 9 godina. I tu opažamo, kako je suvišno, što neki pera oštre opisivajući Konstanciju! Mozartu je trebalo toplo srce, a ne veleum: veseleći se s njim svakom cvjetiću, koji im dobaci kruti udes, šaleći se bezbrižno radi svakoga bodljikavog trna na njihovoj patničkoj stazi. Tako prohujaše prve 4 godine ženidbe bez djela većih razmjera. Stotinu opernih tekstova ležalo je pred M. na stolu, a ništa mu se nije sviđalo.

FIGAROV PIR

Mozart je ozbiljno tražio pjesnika, koji će mu pružiti tekst po želji, a ništa ne nametnuti. Tekst »bez dosadnih šablona, osobe i tipove od mesa i krvi, radnje iz realnog života, nikakvih romantičnih nemogućnosti i trivijalnosti, jezik jednostavan i naravan: bez hiperbola i prostota«. Ovakav isječak života dao mu je Lorenzo da Ponte u libretu »Figarov pir« (Le nozze di Figaro). A M. bijaše ko stvoren, da publiku kod ovakova promatranja same sebe — očara i zanesse lijepom, gracioznom, plemenitom orkestracijom, melodikom, polifonijom. Pjesnik i skladatelj skovaše plan i — vele —, da je pjesmotvor i kompozicija dogotovljena u rekordnom vremenu od 6 tjedana! A izvedba opere? Intriganti, na čelu sa Salieri-jem, digoše kuku i motiku, da onemoguće izvedbu. Samo direktnom nalogu cara Josipa ima se zahvaliti, da je ova klasična opera prvi puta izvedena 1. svibnja 1786. Očevici ne pamte, da je ikada bilo sjajnijega trijumfa. Oduševljenje pjevača i predstavljača nije poznavalo granica već kod samih pokusa. A tko da istom opiše delirij publike? Neumorno je zahtijevala da capo iza svakog dijela, tako, da je izvedba još jedamput tako dugo trajala, a prisutan car napokon zabranio »da capo« urnebesne želje: navodno iz obzira prema pjevačima . . . Ovi nečuveni uspjesi pekli su »od zavisti požutjelu i pozelenjelu direkciju opere«. »Figaro« se smio samo 9 puta dati u operi navedene god. 1786., a slijedeće 2. godine ni j e d a m p u t! Slabija roba drugih kompozitora imala je širom otvorena vrata. Sam Salieri prikazivao je svoga »Axur-a« 29 puta!! — Eto, kako su sve otrovne strijele uperene na genijalnog i siromašnog Mozarta samo zato, jer mu nitko nije dorastao u genijalnosti! Uzdišući dan na dan; morao se prehranjivati davanjem pouke i satova. Njegov je »Figaro« slavio slavlja po svem svijetu; mnogi se obogaćivali; a zapostavljeni autor trpi muču i oskudicu. Nahrupiše odasvuda žestoke podvale i zaplotnjaštva, samo da istisnu i ruiniraju Mozarta.

Što je Beč griješio, to htjede popraviti Prag. Prijateljski poziv Franje Duška odvuče ga slijedeće godine u Prag, gdje nađe nešto okrepe »njegova potištena duša i bolno ušutkano srce«. U tom gradu doživi M. sa svojim »Figarom« goleme ovacije i trajne uspjehe kroz cijelu zimu. Ovaj boravak ide svakako među vedrije i sunčane dane ostatka njegova žića. Da se oduži ljubaznom prijemu i bratskoj ljubavi Prazana, obeća, da će izraditi jednu novu operu. I zbilja! Do jeseni g. 1787. dogotovi »Don Juana« (honorar je iznosio 100 dukata). Tekstu je kumovao opet poznati Da Ponte, a sadržava puno dramatskih prizora. Za izradbu teksta i cijele opere trebalo je 8 mjeseci! Pravi orkan oduševljenja prolamao se kazalištem kod prve izvedbe 29. listopada 1787.; i to odmah kod ouverture, koja predstavlja prvorazredno djelo. Kakvo čudo? Još dan prije svečane izvedbe nije bilo na papiru ni jedne note ove krasne ouverture. Sa svih strana nutkahu M., neka se brzo lati posla, jer da je krajnje vrijeme. A Mozart proboravi iza generalne probe u veselom društvu svojih prijatelja mirno sve do ponoći. Sve se uzrujalo i uskomešalo radi ove upadne nehajnosti: prema svom vlastitom vele-produktu. Napokon ga tako reći silom isturaju kući poslije ponoći. Konstancija je morala pripravit punč i pričati radosne basne i dogodovštine. Za trajanja njezinih naivnih i zgodnih prepričavanja i improviziranja od srca se smijao Wolfgang, a u isti čas pisao partituru. Od samooga smijeha M. je katkada i prosuzio, a čim je požrtvovna žena prestala s pripovijedanjem, počeo bi ga hvatati san i glavom bi sneno kimao. Što je dakle na stvari? Maestro Mozart je stvarno imao čitavu partituru do u tančine u glavi, te se radilo samo o tom, da to mehanički stavi na papir. U 3 sata legne na počinak. Iza 2 ure sna probudi ga Konstancija. U 7 sati bi naručen kopista, i napokon su prijepisi, gotovo još mokri, postavljeni na stalke, da glazbenici izvedu ouverturu bez prethodne vježbe. Mozart primijeti kasnije, da su doduše mnoge note ispale pod pultove, no da je ipak išlo dosta dobro. Navedosmo taj slučaj opširnije, jer je vrlo tipičan i značajan.

Doznajući car Josip II. o kolosalnim povlađivanjima u Pragu naredi, da se opera izvede i u Beču, što se zbi u svibnju g. 1788. unatoč nećkanja Salieri-jevih. Carev sud oštro osuđuje nesamo Mozartove dušmane nego i njega (cara) samoga, a glasi: »Opera je božanstvena; možda ljepša od Fi-

garo-a; no to nije za zube mojih Bečlija.« Ako je djelo zbilja tako izvanredno i »božanstveno«, zašto se ne pomogne siromašnom skladatelju? A ipak je car kompozitore n. pr. Talijana Salieri-ja i Španjolca Martini-ja za njihova neprispodobivo slabija djela obdario častima i novcem!

I ova je opera dala potajnim rovarenjima i perfidnoj zlobi poželjnu građu. Razbubnjaše »pobožni farizeji«, da je M. u »Don Juanu« proslavio razuzdanog pokvarenjaka itd. pa tako zlorabio svoju božanstvenu misiju i umjetnost, uveličavši frivolnost i profanaciju.

Možda na temelju nekakvih diplomatskih proračunavanja i od bojazni pred predstojećom blamažom i slomom operne djelatnosti imenuju Mozarta »dvorskim komponistom« s 800 for. godišnje plaće; dakle baš toliko, koliko iznaša M. stanarina! a 1.200 for. manje, negoli je dobivao njegov predšasnik Gluck! Sam Mozart ovako karakteriše ovo svoje novo novčano stanje: »Previše je za ono, što radim, a premalo za ono, što bih mogao raditi.«

Smrt očeva (28. maja 1787) i dvaju najiskrenijih prijatelja bješe za M. težak udarac, a osim toga neimaština i nevolje podgrizavahu njegov život i položaj. Maestra sve ovo uozbilji preko mjere, no tko bi mislio, uporedo s time kristalizuje sve jače njegov svijesni prodor u regije zrelijeg osvješćenja i privlačljivije ljepote. Kad je novčana kriza nemilosrdnije pritiskivala, a usto graknuše intriganti, odluči da ode u inozemstvo. Sred neprekidne oskudice stvori ova kršna i junačka duša ljeti god. 1788. najdivnije simfonije: *B-mol, C-dur (Jupiter sinf.)* i *Es-dur (Labudi pjev)*.

Ne mogavši se iskopati ispod pritiska materijalnih tereta (a i žena je pobolijevala i ležala u sanatoriju; posuđivanje novaca!) odazove se pozivu svoga učenika i prijatelja kneza Karla Lichnowsky-ja te se odveze na njegovim kolima u Berlin (u proljeću g. 1789) preko Praga, Dresdena i Leipziga. Putem se upozna s krasnim djelima Bachovim.

U Potsdamu mu ponudi kralj Fridrik Vilim II. mjesto dvorskog kapelnika s godišnjom plaćom od 3.000 talira. Obzirljivi M. isprosi si rok za razmišljanje, da ne bi ovim korakom možda ponizio ili uvrijedio svoje dosadašnje škrte hranitelje . . . I zaista! Jedna dobra i topla riječ bečkog cara povuče ga (iza dvomjesečnog izbivanja) ponovno u Beč (4. lipnja 1789), u mukotrpní vrtlog starih zabadanja i mizerija. Car naruči ipak jednu novu operu. Tekst bi nametnut. Mozart se odmah lati posla i ovako eto opere »*Così fan tutte*«. Unatoč izvanrednog prijema ne održi se djelo na

reportoiru radi frivolnog i nemogućeg teksta (Prva izvedba 26. siječnja 1790), kojim se M. m o r a o služiti.

ČAROBNA FRULA

Mozartu svitahu sve crniji dani. Čim zasjedne prijesto Leopold II., otpoče proračunato zapostavljanje onih, koji bijahu u milosti kod njegovog predšasnika. Sažaljenje po-
 buđuju Mozartovi reci u listu Mihovilu Puchberg-u (12. srpnja 1789.): »O Bože! Moje je stanje takovo, da ga ne želim ni najljućem dušmanu svojem.« — Drugi bi čovjek na Mozartovu mjestu izgubio pamet, polet, volju za rad. A taj bogoduhi patnik: svagdje u kut stavljen, kad se radilo o novčanoj pomoći, — do zemlje pognjuren, ipak se sveder vedra lica sred briga i intriga boljemu... nada! Sreća je zaboravila svojim smiješkom obaviti Mozartove vapaje i uzdahe... Dobročudnog su Wolfganga dostaput zlorabili i prosto varali: nakladnici, knjižare, direktori opera, lažni prijatelji.

Kazališni direktor, učeni Schikaneder Emanuel (1748-1812) zamoli M., neka bi njemu i sebi (za volju stare prijateljske veze po loži!) pomogao te skladao »Čarobnu frulu«, inače ode sve nizbrdo. Sve ovo ima se zahvaliti konkurenciji, koja je već zlorabila tekst »čarobne komedije«. Tom se zgodom bjelodano očitovalo meko srce i krajna uslužnost M. Direktor stavi M. na raspolaganje jedan paviljon blizu kazališta, gdje je kompozitor mogao slobodno raditi pod njegovim »nadzorom«; nadalje ga sistematski »obdari« sumnjivim društvom i vinom, samo da sklada što gubljuje napjeve. Tanahnom zdravlju M. nije to prijalo.

Od skroznaskroz izvanjske čarobnjačke šale nastane misaono isticanje slobodnog zidarstva, u koje se M. upisao god. 1783. Sva snaga i vrijednost djela leži u divnoj muzici, Sch. je tekst dobrano djetinjast i trivijalan. »Čarobna frula« jedina je M. opera s etičkom tendencijom, a dosiže idealnu visinu muzičkog genija. Ovu operu naziva Beethoven najvećim djelom M. Tu se pokazao kao pravi umjetnik i sin svoga naroda; (»Čarobna frula« je naime prva opera s n j e m a č k i m tekstom!). Veličinu ovoga događaja kao da je osupnuta publika ćutjela, kad je opera u Schikaneder-ovom kazalištu izvedena 30. rujna 1791. pod osobnim vodstvom samoga skladatelja. Svuda frenetično povlađivanje i ovacije. Direktora opere je »Čarobna frula« izvukla iz krize, a i obogatila, ta do 23. XI. 1792. izvedena je 100 puta, do 22. X. 1793. u svemu već 200 puta. A šta istom po cijelom svijetu?

Čini se, kao da će ipak sada napokon i M. sinuti bolji dani, budući da je i njemu polako pritjecala zaslužena plata u novcu, ali... ali... Na pješčanom satu vidi se, da preostaju samo još dobra 2 mjeseca života... Zar se zbilja smrt tako upadno požurila, čim je opazila, da bi se materijalno stanje ovoga siromaha moglo popraviti i urediti?!

TITUS I REKVIJEM*

Izradbu »Čarobne frule« nije ni dogotovio, kad li stiže usrdna i uporna molba praških staleža, da bi za svečanosti krunisanja kralja Leopolda II. za kralja češkoga hitno komponirao operu »Titus«. Sa svojom ženom i sa svojim učeni-
kom Süßmayerom daje se na put. Jedan dio te opere dogotovi na putničkim kolima. Cijelo djelo svrši u Pragu za ciglih 18 dana. Oprečne kritike poklopiše Mozarta, koji se vas skršen vrati u Beč, da dogotovi »Čarobnu frulu« i »Rekvijem«.

Tajanstvenim je velom obavijena narudžba »Rekvijema«. Jednoga dana mjeseca srpnja, dakle oko 4 ½ mjeseci prije smrti, posjeti M. neki neznanac: dug i suhonjav, obučen u odijelo mrke boje, prijaznih crta lica, te uruči anonimno pismo s upitom, bi li htio preuzeti komponovanje Mrtvačke Mise, i kad bi je mogao dovršiti. Honorar bješe odmah isplaćen. Znak, da je M. prihvatio ponudu. Sva ispitivanja o naručitelju i isporučitelju ostanu bez rezultata. — Dalje! Jedva se M. iza izvedbe »Tita« u Pragu uspeo na putnička kola, kad li eto opet onog čudnog neznanca. Potegnuvši Konstanciju za haljinu zapita, što je s preuzetom Mrtvačkom Misom. Wolfgang ga odmah utješi, da će se sve u svoje vrijeme urediti po želji.

Danas znademo, da je onaj misteriozan čovjek Leutgeb, komornik grofa Walsegg-a v. Stuppacha, ljubitelja muzike. Grof je sve okolnosti obavio tajnama, jer se nadao, da će njega (grofa) smatrati kompozitorom Rekvijema, određenog za pokojnu suprugu. Budući pak da Mozartu ne bješe sve to poznato, prepusti se svojoj živoj fantaziji. Misli na smrt zaokupiše ga sve intenzivnije. Neobično zamišljen, gotovo turoban, radi odsada kod svog stola. Uslijed napornog rada često puta bez svijesti klone umoran na stolac. Preko kućnog liječnika dra Closset-a isposluje mu žena kratak odmor, koji

* Mjeseca ožujka iznenadiše naše općinstvo u Zagrebu agilni članovi Oratorijskog zbora sv. Marka, koji uz pripomoć Zagrebačke Filharmonije krasno izvede ovaj veleban Rekvijem.

nekako osvježi klonule snage. Izatoga još jače usredotoči sva smaganja svoja na svoj rekvijem.

SMRT I SPROVOD

»Rekvijem«, djelo: genijalno zamišljeno, dotjeranih forma, okrunjeno aureolom vječnosti (bez zemaljskih melanholija, bez dekora romantike, bez prpošnih gracioznosti) ostade nedovršeno. Da ništa ne propadne, točno uputi u sve misli i nacрте svoje učenika svoга Franju Ks. Süßmayera (1766—1803), koji poslije dovrši djelo.

Boležljivo je tijelo venulo iz dana u dan; venulo, jer oslabljeno, mršavo hranjeno, novčanim brigama skrhanu, žučljivim intrigama izmoreno, bolestima iscrpljeno (govore o upali moždanih opna, o vodenoj bolesti, o tuberkulozi, o otrovanju itd.). Bolesnika većkrat spopade grčevita sumnja, nisu li ga njegovi dušmani otrovali. Dvije je sedmice ležao nepomično, ko prikovan uz krevet, s oteklinama po rukama i nogama. No agiln se duh ne da sputati. Čim dovrši koju točku Rekvijema, dade si je pjevati. Tako je 4. prosinca, uoči svoje smrti, i sam uz pjevača pjevao potresni »Lacrimosa dies illa«. Poslije osmog takta ove neobično tugaljive melodije pokuca Smrt na sobna vrata i — uniđe. Mozart počne jecati pa odloži partituru, da je više ne uzme u drhtave, ledene ruke. Svoju sestru Sofiju zamoli Konstancija, neka bi za Božju volju pohitala do župe sv. Petra po duhovnika, što joj teško pođe za rukom. — Ove posljednje večeri reče bolesnik svojoj rođakinji kod smrtne postelje: »Baš dobro, da ste tu. Ove noći ostanite kod mene; morate me vidjeti, kako umirem.« Na njezine utješne riječi otpovrnu mahnuvši rukom: da mu je smrt već na jeziku; da je već miruši. — U 1 sat iza ponoći preminu u Gospodu. Nadamo se, da je svoje račune točno uređio s Bogom svojim, koga je toliko puta spominjao i zazivao u svojim spisima; da je umro dobrom smrću onaj, koji se snebivao nad »bezbožnim Erz-Spitzbuben Voltairom«, kad je za nagradu za svoja djela »tako reći kao ps..., kao živina kr...« (U listu od 3. VII. 1778., Pariz).

Sredstava za pristojni sprovod i ukop nije bilo, stoga preostade samo »kondukt treće klase«, a to znači, da se tijelo polaže u skupnu jamu. Dne 6. prosinca pribivalo je samo par prijatelja blagoslovu lijesa u kapeli (Salieri, Süßmayer, Deiner, čelista Orsler i Van Swieten), a budući da je vladala nesnosna sniježna vijavica, vratitše se brzo i ovi kući.

Iza lijesa ne bijaše ni žive duše. Dobru suprugu Konstanciju skrši bol i bolest, te proleži par mjeseci kod poznate joj obitelji. Prizdravivši zaputi se patnica na zapušteno groblje, da se isplače nad trulim lijesom ljubljenoga, patničkog muža. No međutim je nestalo prijašnjeg grobara, a sadašnji nije ni pojma imao, u koju jamu zakopaše: slavnoga Wolfganga Amadeus-a Mozarta! Ne znamo do danas, gdje trunu i počivaju umorne, ispačene kosti Mozartove.*

Neumrli i nezaboravan spomenik blista iznad neznanog groba Mozartova, a to je: svijetla i topla muzika njegova genija...

A neposredno iza smrti? — Bez sredstava bolesna žena i dječica: Karlo i Franjo Ksaverski (petero je već umrlo!). Dugovi veliki. Blagajna prazna. — Napokon dodijeli car udovi penziju i isplati dugove. — A prijatelji? Jedini se maknuo milijunaš baron van Swieten — u interesu sirote udovice! — plativši za onaj jadni kondukt 8.36 for., a za mrtvačka kola 3 for. Gladan siromah nije bolje zaslužio! Onaj, koji je na kraju oduljeg lista iz Mannheima (19. II. 1778) pisao: »Od same gladi ne mogu više pisati.« Onaj, koji među inim pisa svom milom ocu (7. III. 1778): »Sad Vam moram i to kazati, da sam se prepao, i da su mi suze navrle na oči, kad uščitah u Vašem zadnjem listu, da morate ići tako loše obučen. Predragi moj tata! Ne leži krivnja na meni, to znate. Mi štedimo ovdje, koliko samo možemo...« — A svijet? Da barem mrtvaca »pomogne«, kad već ne htjede živomu, doda perfidno svoti ostavljenog duga od 3.000 for.: jednu ništicu, te bi tako skoro uspio bljutavi plan, te se caru oduzme volja, da izravna račune preminulog »raspikuće«, i da rehabilitira građansku čast pokojnikovu!! — Napokon je lažac-svijet širio ko lud mizerne anegdote i brbljarije, koje su, da je Bogu plakati! ušle i u neke »biografije«, jer bilo ih je, koji nastojahu steći slavno ime time, što gaze čast i blate ime svoğa bližnjega u grobu!

* Za preminulim je mnogo suza proliveno. Pod vodstvom M. prijatelja glarb. direktora Josipa Strobacha izveden je 14. dec. u Pragu svečani Rosetti-jev (Franz Anton, 1750—1792) rekvijem sa 120 najprobavnijih umjetnika-pjevača, u dupkom punoj župnoj crkvi sv. Nikole.

Odmah iza smrti pojavi se opet onaj tajanstveni glasnik tražeći obećani Rekvijem, koji mu uručiše nakon kratkog vremena. Kao M. djelo izveden je taj Rekvijem u cistercitskoj opatiji Bečkog Novog Mjesta dne 14. pros. 1793.

Brige i intrige iskopaše i onako Mozartu pre-rani »skupni« grob.

IV. Z A G L A V A K

Stvaralačka snaga ispoljavala se u M. onako imperativnom impetuznošću, kao jedva kod kojega umjetnika uopće. To nužno stvaranje nije prometejsko, borbeno, mučno razapinjanje, nego iskra rijetke sigurnosti i nadzemne vedrine. — Na pitanje, kako bi naučio skladanje, odvrati jednom dječaku ovako: »Dodaš li duh k tomu, onda te sili i goni, da radiš (komponuješ); i radi se, a da se ne pita zašto.« Sam veli, da je za to stvoren. »Ja ne smijem i ne mogu svoj kompozicioni talenat, kojim me dobri Bog bogato obdario (a to mogu kazati bez oholosti, jer ćutim sada više no igda prije), samo onako pokopati.« (Mannheim, 7. II. 1778).

Među klasična »djela za djecu« ubrajahu i »La finta semplice«. No danas se otvoriše naše oči. »Mozart je umio postići najuzvišenije revelacije pomoću najčednijih sredstava.« Istom sada, gdje »mjerodavni silaze« s visine ogromnog Mahler-Straßovog orkestra u čednu komornu muziku, vide, koje vizionarske čari u sebi krije kompozicija i izvedba Mozartova orkestra od 30 glazbenika (Cf. »Die Musik«, XX. 2, 1928, 508—9). Ljuto bi se prevario, koji bi mislio, da ovu klasičnu jednostavnost genijalnog 12-god. dječaka može svaki oponašati!

Krivo bi se zaključilo tvrdeći, da genijalnog M. nije stajao truda napredak u glazbenoj struci, makar »bijaše (prema tvrdnji svoje sestre) i ostajao uvijek djetetom: samo ne u muzici«. Nepojmljiva nadarenost pala mu je doduše poput zrele jabuke u krilo, no »pošteno se vara, tko misli, da mi je moja umjetnost tako lakom postala«, tvrdi sam M. prigodom vježbanja »Don Juana« u Pragu. »Uvjeravam vas, dragi prijatelju, nitko nije toliko truda uložio u studij skladanja, koliko ja. Jedva će se naći koji znamenitiji kompozitor, kojega ne bih marljivo i često proučio.«

I turneje u kulturne zemlje te studij raširiše horizonat. Mladi genij postigne neobičnu univerzalnost. Da se i za čas zaletio te imitirao tuđe produkte, Wolfgang Mozart ne bi postao klasikom preodličnih kvaliteta. Bogu hvala, da nije. Tehnika mu je samo izražajno sredstvo, forma, mrtvo slovo, — kojemu manjka sa d r Ź a j ; a taj je pružio majstor: usredotočivši u djelima impozantnu sintezu svih onodobnih stilskih elemenata; udahnuvši im svoj individualni pečat. Divni i izuzetni položaj baš ovoga klasika nije u tome, što

se u njegovoj muzici oblik i sadržaj krasno poklapa (a to je osebukja svij u klasičkih majstorskih tvorevina!), nego u tome, što je superiornim elanom »za sve raznolikosti najšarolikijih formi našao jedan sadržaj, koji ih obuhvata«. Sad poimamo, zašto M. postade i ostade za mnoge narode glazbenim klasikom *κατ' ἑξοχήν* Muzika je jedina, koju ide nadimak svjetskog idioma. Stoga mora da postoji i »svjetska forma«. I baš to nalazimo jedino u M. »Drugi koji također nastojahu da preraznolike oblike saberu (na pr. Mendelssohn), nisu raspolagali nužnim i sve obuhvatljivim sadržajem, kojim bi forme ispunili. Njihova je klasična muzika zvučno pokretljiva forma, a stoga bez prisilne izražajne moći, ma bile ne znam kako majstorski obrađene u tehničkom pogledu.«

Mozart izrađuje svoje opere po naruđbi, prema danim prilikama. Kod toga se nije ispoljila sva stvaralačka snaga njegova u drugim formama. Dakle posve drukčije nego, recimo, kod Wagnera (koji većinom nije ni vodio računa, kako i kada će se njegova djela davati) ili kod naših modernih komponista (kojima bi se takav postupak kosio s pojmom umjetnosti). S umjetničkog stanovišta odgovara bez sumnje stajalište današnjih skladatelja istini, no motreći sa zrenika: da je opera eminentno umjetnost za zabavu i upotrebu, veća prednost ide starije (Mozartovo) stanovište. Inače ne bi toliko stotina opera ležalo danas u prašnim ladicama antikvarijata...

Mozartova univerzalnost ne smije se zamijeniti s blijedim internacionalizmom. Upravo ona povlačenja po tuđini zamjetljivije istakoše njegov nacionalni karakter i ponos. Čitajući i brojna M. pisma vidjet ćemo, kako krivo zaključuju oni, koji ga degradiraju do »Gelegenheitskompozitora«.

Nadasve važna opaska, hoćemo li da znademo, koji položaj zauzima M. sa svojih 626 opusa u divnoj galeriji klasičnih glazbotvoraca.

Iako je Mozartova slava i veličina na području opere i instrumentalne glazbe, ipak je stvorio

CRKVENA DJELA

neprolazne ljepote i vrijednosti (Ave verum, Rekvijem, sonate, 16 Misa). Kod ispravnog prosuđivanja ne valja niti podcijeniti niti pretjeravati. Crkvenu muziku moramo razmatrati u okviru onog vremena (sred uplivnog vala talijanske opere). Sam nadbiskup Jeronim zastupao je u crkvenoj glazbi

talijanski bravo-pjev, pa je Wolfgangu u lice rekao, da ne razumije od muzike ništa i neka pohada napuljski konzervatorij, ako želi naučiti nešto čestito!! Koje čudo, ako se i M. priklonio ukusu vremena? Kraj svega toga ističe se pronicavi M. u kolu onodobnih crkvenih kompozitora. Slijedeća zgoda je tipična. U Leipzigu ga umoliše, da izrazi kritiku o Misi jednog prominentnog skladatelja. Mozart svira Misu na glasoviru. Kod obligatne završne fuge u Gloria: »Cum Sancto Spiritu in gloria D. P.« pjeva M. mjesto toga: »Das ist gestohlen Gut, ihr Herren, nehmt's nicht übel;« a mjesto »Kyrie« stavi: »Hol's der Geier, das geht flink!« Konačni sud M. glasi: »Läßt sich all gut hören, nur nicht in der Kirche.«

Poslije M. smrti satakaše iz dijelova njegovih opera prave pravcate sonate (s nabožnim tekstom), a Zulehner sastavi iz ulomaka »Cosi fan tutte« čitavu Misu. Suppositis supponendis možemo ustvrditi, da M. svoje crkvene skladbe nije vagao kao »laku robu«. Ma da su Mozartove Mise tvorevine iz ranije mladosti (prvu Misu komponira kao 12-godišnji dječarac!), kojima još manjka poželjno »umjetničko produbljivanje i muzikalno produhovljenje, kakovo iziskuje neiscpljivi liturgijski tekst, i ma da su onako lako i genijalno nabacene kontrapunktijske radnje, to ipak daleko nadmašuju čitavu hrpu t. zv. »cecilijanske« vašarske robe« (Vidi Möhler-Gauß-ov Kompendium der kathol. Kirchenmusik, str. 116 sl.). Puno ovisi svakako i o izvođenju, koje može pokvariti i najbolju muziku (operna afektacija, tremuliranje, pomanjkanje dubljeg shvaćanja i proživljavanja i sl.). — Ako čuveni Franz Witt dopušta samo 2 Mozartove Mise za katoličku liturgiju, taj je sud ipak preoštar (»Musica divina«, 1929, str. 3).

Najdivnija i najimpozantnija je poznata »K r ö n u n g s m e s s e«. Odakle naslov, ne zna se, no tradicija priča, da je komponovana prigodom svečane krunidbe Marijinog prošteništa Maria-Plain kod Salzburga. — Preobraženi »Ave verum« određen bi za Tijelovo g. 1791; po zadnjiput u životu stupao je Mozart u procesiji s užeženom svijećom.

MASONSTVO, MORAL, RELIGIJA

Slobodno zidarstvo onog doba ne smijemo promatrati s našega današnjeg gledišta. Onda je loži pripadalo i mnogo osoba duhovnog staleža, jer protivuvjerske i protivucrkvene tendencije nisu izbijale na javu tako upadno i štetno kao danas. Dokazom je i to, što se u ložu upisao sam otac Leo-

pold Mozart, poznat sa svoja strogo katoličkog naziranja i života; zatim, što je od 4. II. 1785. članom lože »Pravo slobodi« bio i sam, sv. Crkvi odani, Josip Haydn. Bliski susjedstvar Wolfgangov u Beču bijaše mason Ivan Martin Loibl, koji se za slobodno-zidarske sjednice pripravlja: čitajući sv. Pismo pred raspelom i zapaljenim svijećama.

Loža je u prvom redu revno širila prosvjetu i humanizam; članovi su iskazivali sućut i pomoć potištenima i progonjenima. Dakako, da se i naš potišteni, intrigirani, bespomoćni M. priklonio na ovu stranu (god. 1783). Za svoju je ložu »Dobrotvor« rado komponirao n. pr. op. 486 (Die Gesellenweihe), op. 471 (Maurerfreude), op. 477 (Maurerische Trauermusik), op. 623 (Freimaurerkantate) itd. Bez ove veze s ložom (osobito s obzirom na nauku o smrti), piše Oskar Fleischer u Mozartovoj biografiji, nerazumljive su posljednje godine M. života (str. 159), čime se ne slažemo potpuno.

Udara upravo u oči, kako se gdje koji muče i znoje, samo da M. dokažu nemoralnih salto mortale, pijančevanja. Centar otrovnih siktanja i infamnih laži bješe sam Salzburg, gdje ga mnogi nisu trpjeli (Salieri, Petar Winter, Kozeluch i dr.), a koji bi najprije samima sebi morali štošta prigovoriti. — Navodimo najkrupniji slučaj. Mozart daje pouku Hofdemel-ovoj. Njezin muž postane do krajnosti ljubomorani, navali jednog dana s britvom u ruci na ženu, a konačno se sam skonča. Najbolji znak, da ježici podvaljuju, jest, što nije bilo nikakvog sudbenog progona, preslušavanja, istrage, što u protivnom slučaju zaista ne bi izostalo.

Mozartovo shvaćanje ženidbe bijaše sigurno puno idealnije nego mnogih suvremenika njegovih!! Nema prigovora. Nepristrana kritika i historijsko raščinjavanje na sreću je dokazalo ništetnost podlih objeda. Mozartova »ljubakanja« (a svojom neoprežnošću i lakomišljenosti dao je dosta povoda brbljarijama), dobro su došla kao pikanterije šareno obojenim podliscima!, kreću se konačno oko nekoliko slučajeva, u kojima se ne može dokazati nemoralnih krupnosti: ni kraj najstrože kritike.

Wolfgang je volio »glažek vinčeka«, po mogućnosti najboljega! kod plesa (bijaše strastven plesač!), kod biljara, kod mučnog rada. Je li to pijanstvo? Najeklatantnijim dokazom svježine i koncentracije jednoga duha jest 636 djela!! To najuspješnije pobija sve laži i podvale.

Wolfgang, od mladih nogu strogo katolički odgojen, ispunjavao je i kasnije svoje svete dužnosti. Dogmatska je strana doduše trpjela, ali pojmit ćemo i to, kad uočimo: 1. da je sam otac bio oštar kritik, isprisivajući se protiv »popova«; 2. da se sa strane duhovnika štošta »korigiralo« u tom pravcu; 3. da su prilike crkvenih službenika bile u ono doba prilično traljave; 4. da se slobodno zidarstvo razmahalo.

Velika dvosveščana nova biografija Mozartova od A. Schuriga ne će puno pomoći ovdje, jer taj liberalac izrično napominje svoj agresivno neprijateljski stav prema kršćanstvu (II. 41); nedostojno piše o smrti i ukopu crkvenom (I. 480, II. 280); Don Juana veže s jezuitima 15. stoljeća (a isusovački red je utemeljen istom 16. stoljeća!!); moralne pojmove prevrće i iskrivljuje (II. 308—9, 85, 245) itd. Dakle historijska kopija katoličkog Mozarta postaje karikaturom u takovom tendencioznom djelu bez povjesničkog mira i objektivnosti.

Mozart je rado ispunjavao svoje vjerske dužnosti. Svuda mu je Bog, Njegova Providnost, predanje u Volju Božju, slava Božja, strah Božji. Otac Leopold moli za sina i majku u Parizu dnevno sv. kronicu (list od 25. IX. 1777); ispričava se, što je u kućnom metežu zaboravio podijeliti im očinski blagoslov na put, stoga je »pohrlio do prozora i odatle blagoslovio oboje«. Godinu kasnije (3. VII. 1778) među inim javlja Wolfgang, kako je »Boža molio za milost, da izvedba njegovog djela u Concert spirituel dobro prođe«, i da je onako »sve na Njegovu najveću slavu i čast«, i da je na »povratku kući molio kronicu, kako je obećao«. Dirljive su riječi očeve (23. X. 1777): da on, otac, ne odstupa od svojih dužnosti; »da se Ti brineš za spas svoje duše, i da svom ocu ne prozrokuješ tjeskoba u smrtni čas...« — »Smijem li pitati, da li je W. možda zaboravio na sv. ispovijed? Od Boža očekujemo svoju vremenitu sreću, a sveudilj se moramo brinuti za vječnu.« (15. XII. 1777) Majka utješi oca, da su oboje bili kod sv. ispovijedi na blagdan Bezgrešnog Začeca, a sin moli oca (20. XII. 1777), »neka ne bi gojio tako loše mnijenje« o njemu; neka se ne uzrujava radi spasa njegove duše: on da ima religiju, vjeruje u neumrlost duše, pribiva sv. Misi nedjeljom i blagdanima, a preko tjedna, kad mu je moguće (13. VI. 1781). Iz Beča javlja ocu (17. VIII. 1782), kako skupa sa svojom ljubljenu ženom: žarko se moli, pribiva sv. Misi, prima sv. Sakramente. — Da li je providen Svetotajstvima upirućih, ne znamo posve točno, no direktni dokaz rodakinje Sofije (naveden na drugom mjestu!), da se jedan

od onih »duhovničkih neljudi« dao ipak sklonuti, da dođe k smrtnoj postelji, vrijedi više, nego sve ine proizvoljne kombinacije. Misle, da bijaše po srijedi pripadnost loži i sl. To jedva!

Pobudnih crtica dalo bi se nizati u nedogled (o molitvi, o držanju posta itd.), što bi sve važno bilo za milieu katoličkoga kućnog uzgoja Wolfgangova. Da se otac Leopold, kao stari poštenjačina žestoko obarao i na svećenstvo, nije čudo kraj žalosnih neprilika onog vremena, no čvrsto je lučio grešnog čovjeka od pomazanika Gospodnjeg u jednoj osobi. On nije mrzio »popove«, kako bi to stanoviti htjeli. Sjetimo se uzornog svećenika Bullingera, kućnog prijatelja obitelji M., čije ime s poštanjem spominje u korespondenciji preko 115 puta; s toplom simpatijom govori i piše o progonu i ukinuću isusovačkog reda; prijateljski je saobraćaj s oo. Benediktincima samostana Seon-a, s glasovitim Franjevcem Martini-jem, s Münchenskim kanonikom J. N. Pernatom itd.

Brige i intrige iskopaše Mozartu prerani grob. Kolikogod tragike i ležalo na tom neznanom grobu, ipak se nad njim sjaji poput bengalske vatre, što sve preobraža, divno svijetlo vjere. U listu od 4. IV. 1787. piše ocu: »Zahvaljujem svome Bogu, da mi je udijelio sreću i da mi je pružio priliku te . . . naučih poznavati smrt kao ključ do naše prave sreće (NB: koju mu sada ne će oteti ni intrige!!). Nikad ne legnem na počinak, a da ne promislim, da me možda (tako mlada, kakav sam) slijedećeg dana ne će biti među živima . . ., a za ovo blaženstvo dnevice hvalim svome Stvoritelju, i to od srca želim svakomu od svojih bližnjih.«

Što dublje i objektivnije poznaju pisci i povjesničari Mozarta (sa svim njegovim pogreškama), to će manje kolati zlobne bajke, to će velebnije zasjati veliki dar Božji ovoga bogoduhog genija. Mozart ostaje katoličkim klasikom i za naše hipermoderno doba.

Što su ljudi stariji i zreliji, to im veličanstvenije iskrsavaju iz neznanog groba konture Mozartove pojave na horizontu glazbene umjetnosti. Zgodno crta ovaj »nemio porast klasika Mozarta« glasoviti i plodni francuski operni kompozitor Massenet Jules (1842—1912): »Kad mi je 25 godina bilo, samosvjesno sam običavao reći: »Moi!« — Kad sam brojio 35 godina, rekoh: »Moi et Mozart!« — U doba od 45 godina kazivah: »Mozart et moi!« — A danas kao starac velim: »Mozart . . . !«

Vj. Lončar
(Zeta)